

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Соединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 127 (11625)

1981 чылдың май 31, воскресенье

1925 чылда үндээлдегидинген

Өртөө 2 көп.

НААДЫМНЫ ТӨЛӨПТҮГҮТКҮҮР

«Мал ажылы» — ол дээрге бөгүн көздөдө шалыпчы фронт-дур деп, СЭКП Төп Комитетиде республикаларның, крайлар-ның болгаш областтарның партия организацияларын, район-нарының партия организацияларын, көдөзүнүң бүгү ажил-ишчилерин кыйгырып тур. Телевизияның планнары чүг-ле күөсөдүр эвес, харын боттуу-биле ажил күөсөдүр дээш, эң-не бымыг тургустуру чорукту, эң-не инициативалык болгаш ажаангыр чорукту илеретир, бүгү кулавырларны база бол-дунар аргаларны ажыглаар керек... СЭКП-ниң XXVI съездинде СЭКП ТН-ның Отчет илеткиниге Л. И. Брежнев ын-чаар чугаалаан. Бистик республиканың партия, совет, проф-союз, комсомол база нөдөз ажил-агый органныңын ор-ганизация болгаш масса-политиктиг ажилы, көдөзүнүң бүгү ажил-ишчилериниң, бирги ээлдеге малчынарның күжө-нишчилериниң партияның ол чугула айтышкынын амыды-ралга боттандырыныче уланган.

Республиканың малчынары ол бирги беш чылдың баш-тайгы чылын багай эвес эгелзэн. Республиканың партия, совет болгаш нөдөз ажил-агый органныңын алган боттуг хемчеглериниң база малчынарның кызыл куш-ажы-лының ачыында, мал кыштагалаашкыны мурунуу чыл-дарыныдан организастыг, хур чаагы эртен. Республика нийти-биле күрүнөгө сүт, эт саарының бирги кварталда планын хуусаа бетинде күөсөткөн, эртен чылдың деңге-линен ону айка ажырган. Бу чылдың дөрт айының дургу-зунда, эртен чылдың ол үезинде деңгээрге, сүтү бүдүр-өй база күрүнөгө саары 5,9 болгаш 6 хуу, эт саары—17,8 хуу көүдүзүн. Бүгү чүзүн малдың өлүп хараары 30 хуу кызырылган.

Бирги кварталда мал ажылының продуктуларын бүдүр-өй база саарын көүдөдүр, малды меңди мамгалап алыр дээш социалисттик чарына бек көргүзүлгөни Танды рай-он, «Саян», «Мурнакчы», «Мерен» совхозтар чедип алгаш, шийчир Кызыл тунар-биле шаңкатылаан.

Бо чылын республикага малчынар Наадымны июль ай-ны 18—19 хуннеринде эрттирер дугайында доктаалга СЭКП Тыва обкомунуң бюрору чокта чаа хүлээп алган. Ону малчынар улуг чүлдүгүзүңүшкүн-биле уткан. Наадым дээрге малчынарның, мал ажылы-биле хөлбашан кижилер-ниң чечыл болган байырлаа-дыр.

Наадымга ийиркир эрге дээш чарыш малчынар орту-зунда кайырып эгелзэн. Ол дугайында чаа-чаа нөдөзлөр рес-публика салуунарының редакцияларына хүнүн-не кээп ту-рар. Чикээ, Улуг-Хем районда «Аи-Туруг» совхозтук мал-чынары Наадымга төлөпкүгү ужураары дээш, ажил-агыйның ийи кыргылаа пункттузун уелерлиг кылдыр септе белетип алган, ан чүгө хой дүгүнүң, хөдөөнүң мөңүлү турар. Ырак-кы Тажуунуң «Төвө-Хем» совхозтук малчынары эрчинчи-лерин кыйгыры-биле өдөк-кыштагың үрүмкө септелгезин кылдыр доосан. Кыйгырыг үндүргөн Эрзиниң малчынары боттарының сөзүңгө за болуп, өдөк-кышта септелгезин уел-герлиг чорудуп турар. Ынагы фантларыны хейу-биле көргү-зүп болур.

Республиканың малчынарының Наадымны төлөпкүгүгү у-тукур соруга салдыган болганда, амыла бар чөстөстөрүн чылдарыныче онза кичээниң салга чогуур. Республиканың мал ажылында ам-даа шынчыг чөстөстөр бар. Чикээ, сов-хозтарның хей нуруузуна мал бажы өспөй турар. Мыйыс-тыг бола мал эртен чылдың ол үезинде деңгээрге, Кызыл, Эрин, Төмү болгаш Тес-Хем районнарың ажил-агыйларын-га эвээзден. Ол ышкаш Бай-Тайга, Барыш-Хемчик, Чөөн-Хемчин болгаш Улуг-Хем районнарга аны-бүрү малдарның өлүп хараары эртен чылдыгыдан хей болган. Ол бүгү чө-стөстөрүнүң кол чылдаганы—эртен кызыл ажил-агыйлар-ның кыштагалаашкына белетип чок киргенде. Ону бо чылым катаптаас керек. Эрзинчилерниң кыйгыры-биле өдөк-кышта септелгезин чогуур өйүндө доозар дээш чүткүл-дүг ажил республикада калбарып турар. Септелгеге бүгү малчынары хаара тудар керек.

Малчынар Наадымның төлөпкүгүгү ужураары-биле ар-наң бугун чартып ай иштинде кылып чорудар ажил-хө-рөт-терин додарай планын район, совхоз, хойжу, бригада, фор-ма кылып тургузар. Амгы үеде бирги эргөжөй чугула аны-ла өдөк-кыштагың үрүмкө септелгезин доозарыңче мал-чынары болгаш тускай туугуларны мобилизастаары. Малчың бугуң кыштагың болунар септелгезин баш уу-рун кылган турарын чедип алыр.

Хейжуларның чылда чоруткан амылының түңнелин үн-дүрөп кыргылаа үези келген. Ол эң чугула намынаны ор-ганизастыг, бедик деңгээлге эрттирер, күрүнөгө дүк саары-ның планын күөсөдүр—Наадымга белетилдик бир нол чү-лү. Хойну чугаураш, дораан эки өтүгү черлерге чылга-ла-лып үндүрер. Чайлагга барган малчынарың култура, амы-дырал хандырылганын онза кичээниң салыр.

Малга быжыг чөм базазын тургузарының магадылаан аман-аа эгелээр. Малчынар нөдөдө малыга хөргөзгөз 10—15 тонна сигени белетип алырын хүлээмин турар. Ынагы болганда, сиген нөзөр шөлдери сугтарарын, ыяш, дажын аштаарын амагаштаан эгелер чорудар. Сигени эки үнгөн сугаттыг азы тулаа черлерден сиген нөзөрчөк июль-да кирер алаар. Ынчангаш ажаа белетилдик база дораан чо-рудар.

Этти, сүтү бүдүрөй база күрүнөгө саарын көүдөдү-ринге чайың малга болунар аргаларын ажил-агыйлар, малчынар бүрүн ажыглаар. Чайлаг оларынче бола болгаш шөзөр малды үндүрерин аман эгелер организастаар. Күрүнөгө саар малдарын оларлап септирерин хемчеглерин алыр. Саар икен фермаларын чайлагарың үндүрер. Ынча-гаш бо чылдың бирги чартында мал продуктуларын күрүнөгө саарының планын оонадаларын Наадымга чедип бу-рүн күөсөдүр чедип алыр—районнарың партия, совет база нөдөз ажил-агый органныңын, совхозтар дирекцияла-рының, парткомнарың, ажилчын комитеттериниң болгаш бүгү малчынарың чугула соругазы.

БЕДИК КӨРГҮЗҮГЛЕР-БИЛЕ

«Сут-Хөл» совхозтук Кызыл-Тайга салбырында оонашкан ажил-ижиңе кызымак мал-чынар хей. Ындыларын бирээниң өшкү кадарчызы Норжуң-оол Шалаң-оолович Сатты хамзырыптыр бол-тур. Ол эртен чылдың 100 өшкүгө оонаштыр 106 анайын камгалап, одуркуткан бол-гаш бир өшкүдө 900 грамм дүктү кыргып алган. Ынча-гаш совхозтук малчынарының чарымыга тилекчи болуп, ээрлиг айт-биле шаңкатыла.

Бо чылын Н. Саттыг көргү-зүп база-ла бедик: 100 өшкүгө оонаштыр 136 анайын камга-лап, бир баштаан 850 грамм дүктү кыргаш. Ол доолында 250 баш өшкүдү Алды-Иш-кирнин кадар өтүгү нөдөзгө-рине септир оларлады тур-рар.

Республиканың малчына-рының улаас болур Наадым-ны Тыва АССР-ниң алдар-лыг малчыны Норжуң-оол Са-ттыг бедикчилик-биле үт-күп турар.

Т. САНДЮ.

«Сут-Хөл» совхозтук малчы-ны.

Торгалыгны малчынарында

Өвүр районуң ажил-агый-ларында өшкү кыргылааш уламчылап турар. Районда кыргылаа кирер 7267 баш өшкүдө бо хүнүнде 6875 баш өшкү кыргытылган. Өшкү кыргылааш «Торгалыг» сов-хоз дооскан. Ажил-агыйның кыргылааш кирген 5566 баш өшкүдө 3463 килограмм дүк элдилген. Ук ажил-агый 1 баш өшкүдө 623 грамм дүк-тү кыргып алган бооп турар.

«Коммунизм» орк» болгаш «Кызыл туң» совхозтарда өш-күпүн саны Торгалыг совхоз-тан эвээш. Ындыг турбуже, ол ажил-агый өшкү кыргыла-ашын көчүт оожум чорудуп турар.

Бо хүнүнде ажил-агыйлар хой кыргырып улууктарын септелгезин, кыргылаа агре-гаторларын белетиле чору-дуп турар.

«Торгалыг» совхозтук Чола-лобжу бригаданың 1981 чылда 100 хойга оонаштыр 85 хура-галы камгалап, алдыр соци-алисттик хүлээгезин ажал ку-сеткен. Ол ышкаш хойжу бри-гаданың 8 малчынары ботта-рының социалисттик хүлээгез-лерин бедикчилер күөсөткөн-нөр. Бригаданың кеңежүүчү Донгак Бад-Сур бодуна бижылган 309 хурагалдан 312 хурагалын ап, 100 башка оонаштыр 101 хурагалын, Күлдар Шуур-оол 322 хурагалдан 307 хурагалын азы 100 башка оонаштыр 95 хурагалын кам-галап алган.

К. ХОВАЛЫГ.

ЦЕХТИН МУРНАКЧЫЛАРЫ

«Тыва кобальт» комбинат-тын септелге-тудуг ичинин ту-дугулары ол бирги беш чыл-дын планын оонадаларын доодур болгаш ажил күөсө-дүр дээш чарлаптыган Бүтү-рүшкү социалисттик чарымы-га илеспектиг кыргыры-биле тус-түс ажилчылар, бригад-лар аршыла куш-ажылын маргалааны улам калбарт-кан. Сөзүгү эркен айланын түнелсин үндүргө Тамира Петровна Васильковскаяны удуртканы шөвөрлөкчелер бри-гаданы алган хүлээгезин ажил күөсөткөш, чарыштын бирги черин төлөткөн-биле ээлзешер.

Мурнакчы шөвөрлөкчелер тудуг-монтаж ажилдарының планын даалгалын 144 хуу, куш-ажылын бүдүрүчүлүгүн бир ажилчыга оонаштыр 135,4 хуу чедиргенер. Ук бри-гаданың ажилчынары «Че-ка» яси-салды септелгезин кылып турар. Оон септелгезин 19-та бүрүн кылып доо-ларын боттарының социалист-тик хүлээгезинде шөвөрлөкчелер айткан. Сөзүгү сөс-биле ажил-хөкчө карышканын дээш-инда ажил-ыш улам хай-нышкыныч чоруп турар.

Бригаданың кеңежүүчери оонашкан ажилын эки шынар-лыг болгаш хуусааындан эрте доозар дээш шүдүргү ажил-дап келген. Илангыя бригадир Тамира Петровна бийлиг удуртукчу болушкан, эң өөрүнө төлөткү уелерин көргүзүп, куш-ажылы эки ор-ганизастан Каты амылаан.

М. БАДЫЖИК, БИЗАНТЫ.

ХООЧУНУН УЛУУ

Чыдаананың хөбөзүндүң кол-донуучу оонун боттарында баштагызы — 1981 ам-дын планын даалгаларын хуусаалдан эрте күөсөдүр, ажилын шынарың жижилер, ажилың чорукту бедик дээш социалисттик хүлээгез-лерин алган ажилын турар. Ол коллективтин ээлзештерин болгаш тус-түс ажилчылар-ның аралында социалист та-рыштын түңнелдерин алаар кварталдар айл-биле үндүрүп турар. Чокта чаа Чыдаананың хөбөзүндүң бо чылдап ап-рель айда ажилын болгаш социалисттик чарыштын түң-нелдерин үндүргөн.

Апрель айда Чылаак Лоп-санковна Ооржактын болгаш Евдокия Назовны Союзва-нын элчелерин эки амылаан, планын даалгаларын ажил күөсөткөш, социалист та-рыштын мурунку одуруун ээ-лээн. Мастер Ч. Л. Оор-жактын хөбөзү бижырап

апын эркен айда 52 тонна ажилын бүдүр-өй тургаш, ону хөкчө кырыла 51 тонна чедир, планын даал-галын 104 хуу күөсөткөн. Мас-тер Е. Н. Союзвааның өткөчө 10 тоннаын хөбөзүңа кы-штыларын бүдүрериниң орунга 14,450 кг. кылдыр бөз-ла ажил күөсөткөн.

Бүдүрүлгенин хоочуннары мастерлер Ч. Л. Ооржак, Е. Н. Союзва олар күтө эки түнелдерин меңди ап, ботта-рының ээлзештерин чедип, кийин ажилдарын хандырып турар эвес, харын база олар ажилчыларын дагдымчылар бооп, хөй кичиниң рекарныс бичиинг профессионалыга өвөткөшөр. Заводта мурун-чылар маламты ол бирги беш чылдын эртен дөрт айларын-да, көүдөдүр. Оон түнелде Чыдаананың декарлары ап-рель айың планын нийти-биле 100 хуу күөсөткөн.

А. ДОНГАК.

СЭКП Төп Комитетинге ССРЭ-ниң Дээди Соединиң Президиумунга ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинге

Бистер, «Салют-6» эртем станциязын, «Союз» — «Союз Т» космос корабльдерин болгаш автоматтыг «Прогресс» чүк корабльдерин ужудушкун-нарың белеткээрине салып үндүреринге, боттандырынга кирешкен совет эртем-дешер, конструкторлар, инженерлер, тех-никтер, ажилчылар болгаш космонавты-лар бистин коллективтериниң куш-ажы-лын бедик-биле үлээшкен. «Салют-6» ор-бита станциязын боттуга ажилдарын программанын доозулары-биле холбаш-тыр байыр бедирешишканын чыгып көстө-рип дээш СЭКП Төп Комитетинге, ССРЭ-ниң Дээди Соединиң Президиумунга, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелине ханы өөрүп четтиргенин илдеттишкен.

«Салют-6» эртем станциязы Чер чогуу-нуң орбитасында үш чартык чыл ажыг үе-де ажилдап турар. Ол үениң дүзүзүндө беш кол экспедицияны, оон иштинде ко-монавтыканы төмүзүндө эң урун хуусаа-лыг 185 конукта экспедицияны чедкен кээриниң ол бир экспедицияларын ужу-душкуннары боттадыр. Станцияны башкарылгалаг режимге ажилын нийти үези 676 конук болган.

«Салют-6» станцияны үр үеде илгелдиг ажилы ону тургузарда үлестирүүн хү-лөөт алаан конструктор болгаш техноло-гтур чаа шийтерерин ачыында бейи-лдеген. Станцияга 22 тонна ажыг чүд болуп чүктөкчелер бедик автоматтыг «Прогресс» чүк корабльдерин ажилда-ан. Оон материал-техниктиг хандырыштын системазы бүрүн-биле эки деп болоткы-тыган. Ол байдал экспедицияларын үр хуусааыг ажилдарын хандырган, стан-цияны эртем аппаратуразынын составын калбартып болгаш септелге-хыналда хем-чеглериниң комплекзин чорудар арганы берген.

Башкарылгалаг ужудушкуннары моон сонгар-лаа уламчыларга хөтөстөш-төр салырагажыткан «Союз Т» космос кораблини «Салют-6» станция-биле кады ужудушкуннарга шөвөрлөкчелер чедип-кының эрттирген. Башкарылгалаг болгаш автоматтыг космос корабль-биле 34 түтүкталарын, станциянын дайтыга ажилдарын күөсөдүр-биле ажык космос-че үш катал үнүшкүннери боттадыра-ры хандырганы станцияны конструкторы.

зынык болгаш борт системаларының иде-гелдин көрүскөн.

«Салют-6» — «Союз» орбита комплек-зин ажилалың үезинде хөй хемчээ-лит эртем шийгелдерин болгаш шөвөр-лөкчелер күөсөткөн. Оон иштинде Черин бой-дус кулавырларды өскөргө база хөй кырып турган. Оларын материалдарын ажил-агыйның хөй-хөй азыраарын ажилдарын эрте-ажыктарыңа ажилла-ры-биле хөй саныг эртем-ишчилер бол-гаш бүдүрүгө организашларыга лаичы-дым берген. Деңиз-чок байдалга кызыс та-лаалыг эрткириң материалдары, метал-ларын холуксааларын болгаш түтүктал-ларын алдырың 200 кире технологтуг шө-вөрлөкчелер кылын чоруткан, анылаан ме-талдардан чайрааашкының 250 ажыг хөвөрлерин алган.

Чер чогуунуң орбитасын «Салют-6» станцияны үр хуусааыг ажил-агый ажилдап турарының үезинде «Интерве-мос» программа бугулар социалист тур-тарың космонавтыларын кирежигези-биле башкарылгалаг тос ужудушкунна-ры боттадыр.

Орбитаны «Салют-6» станцияны үр хуусааыг ужудушкуннары болгаш ону бо-лтуга эртем-техниктиг шийгелдеринге ба-ла шөвөрлөкчелер калбаш программалыг чедипкының күөсөткөн. «Союз» болгаш «Союз Т» космос корабльдерин 20-нч, ап-томаттыг «Прогресс» чүк корабльдерин 12-нч кыска хуусаада белеткен, салып үн-дүрерин боттадырганы Ада-чүрт космо-навтыканын хөтөлдүгезин узуу са-лыкшым, доктаамал ажилдар эртем-ишчилер комплекстерин тургузарының орунга чугула үе-чала болур.

Бистин коллективтерине космос техник-казының чаа хөвөрлерин тургузарының та-ламы-биле моон сонгар-лаа космос чөк ажилдар, совет улаушун болгаш бүтү ки-жи төрөлгөстөр эрте-ажымыга тайбын соруталарга космос делегмен улам ийиш-шигээрлерин талазы-биле СЭКП-ниң XXVI съездинин төмүтүгү шийгелдерин боттадыр дээрин СЭКП Төп Комите-динге, ССРЭ-ниң Дээди Соединиң Прези-диумунга болгаш Совет чазакка бүзүредип түр бис.

ПРИМОРЬЕ КРАЯ, ССРЭ.

ЭА-ның Иракын Чөөн чүкте эртем то-вунуң биоорганиктиг ажил-ижиң Оокум оскан иш-теттүд далай организаш-кың кичиктиг болгаш биоло-гиктиг шийгелдер чорудар болгаш иммуохимия талазы-биле нарын ажилдары кылып чорудуп турар. Ине кешти-лерин, далайны оорга сөгү чөк амылааның ферменттерин база далайын өскө-дө организаштын шийгелдериниң солун түңнелдерин алдыган.

Институттук эртемдешери-ниң улус ажил-агыйга кырып турар үлүү улагаткан. Чүг-ле элэи каш түңнелдерин ажил-хөкчө бүдүрүгезинге ший-гелдиг алганын чыл бүрүд-те экономиктиг ажил мала-он рубль чыгар турар. Инсти-туттук эртемдерин сөлдү каш чылдарда кыткан чаа ажилышкынары дээш 30 кире автор хөкчелерин алган.

ЧУРУКТА: институттук ажил-агый Алексей Белеков лабораторияда амылап тур.

Ю. МУРАВИННИН фотоу. СЭТА-ның фотохроникасы.

ШАЖЫЗЫНДАН ДУЗА МАНААШ... Р е й д

Хөвү ажилчылар кайы хире чоруп турарының дугайында бистин айтырларыңа быска «Дон-Терезин» совхозтук дирек-тору Салчак Шапыраевчи Көмбү дөрт харын берейн: —Бөгүн кукуруза үрел-шин чакып эгелээр ужурагүзүс буз. Трактористер келээр беде. Машина оруу оларга чайлагга да чедире бээр. Аспас-лаа сүлөр — деп кагды.

Шылап-ла, улапанада сүзүр келээниң беде үш трактор-нуң баранын көстүп келди. Шүпүт «Беларусьтар». Ийиң азылап турар, бирээш шик-чөөсө. Тракторист бистин ба-раанымыс көргөш, тарылаа шалун келер кылаштан кел-ди. Ол совхозтук база бир хо-чун механизатордарын бил-бээш Монгуш Содагыч болду. Трактору үрелгеш, септе-тип турар кижилер бистиниң вис чыгып болган.

—Бо эртен чеди шакта-ла кызыл-таас чажын эгелдеш. Сериниң хүнде шыраак ажил-даптар боламын, ам үрезин төгөң, туруп алганым бо — деп, ол хоумдан чугаалап кел-ди. Дан ажилында-ла бо шалун кожазынга кызыл-таас үрезин чаштырып эгелеш, оозу те-нерге, үрезин сөөртүр машы-наны мапал чадаш, оон бо кукуруза шөлдүгө келген ол. Чажыл кириттер дээрге, база-ла үрезин чок. Кукуруза үр-елдиги хөвү бригаданың шөлд-дү-биле шөлдө дүжүрүп кааш,

кайдазын айттыр бербеш, бузу бола келбеш. Ынчангаш тра-кторист Монгуш Содагычын бо бачым өйдө «дыштанып» одуруп алганынын жүзүр ол. Совхозта амгы үеде нимчел чоруп турар үнелер трактор-бар. Чажың артык көзөктер чөгүндан оларын карактары чырылса, ийи ээлчег-биле ажилдап арга чок. Оон ула-мыдан мийир дүжүргө-ле, трактористер сүзүргө далажы-лар. Алш-чөм, үрезин болган-чокла түтүктел бээр. Бистин көрүнүс мурунула түштөкөс көдөйиң баарга, трактор-истер үрезин сөөртүр машы-намы-биле сүзүрүн стогола-зынга келдире-чөк төшүп ка-ган болган. Оон орайташ, сүзүргө хөвү ужура таларыш-кынар. Ол дүңө Монгуш Со-дагычын трактористин карак-тын өскө кижилер алдырып алпарган, дугуйларын чара кезип каапкан болган. Ону үдүр сөптөн.

Совхозта үжөн чыл чедир ажилдап турар база бир хо-чун механизатор Ооржак Ба-гудум-оол-биле эркен күзүн Багайлыңның профтехучили-шениң дооскан ажил-агый тракторист Алексей Оор-жак бо шөлдө чөк чарды-рып ажилдап турарлар. Олар-нын хүнде кылар нормалы 3,5 гектар. Байында дөрт гектар телдир, харын оонажы-таа чарырып турарлар. Бир эвес сугатчыларын

ажылың шын организастаан болза, ийи-лаа нормалы күө-сөдүр болурун аргазы бар. Сугатарын сонна көсө берген черлер сүргөш, хөй үш-шак чы-рышкыр дээр бис. Бо шөлдү чар-дырып доозарыңа, та кала алпарып каар. Мурунла чыл-дарда мындагы эвес улаус бис, бо чылдын черде берген ко-чүг ийиң — деп, Бөдүм-оол хоумдан сөткөлиниң алгертти.

Механизаторлар ортуңга социалисттик чарышты өрөңгө-өгөргөргө турары трактор-истерин чугааындан били-ниңиң болду. Оон түнелсин чажыс катал үндүрбө, а чогуу кым тилекчи болганы, калдыг көргүзүгүң чедип ал-ганы билиңиңе. Совхозтук үндүрүчүлүгү, специалистер бо чылын хөвү ажилдарын эң четтес организастаан тура-ры үстүгүзө фактылардан ил-ден-дир. Тарыламы мындагы шынар, хажысаалга чөк чөртү-каш, күзүн калдыг дүжүгү азырынга илгелер турары?

«Шекпээр» совхозтук Ал-агы салбырында байдал ыгаладыг болду. Мөзгөдө деп черде үш трактор ажилдап, дозу үрелиңиң ийи машина оларын белең манаан тур.

—Хүнде 36 гектарга үре-зин чажар планыңың хөкчө кырында 45 гектар чедирип түр бис. Үрүмкө септелгелер дөрдөн башка, үрелиңиңиң нер болбай турар. Үрезин

четчир, аш-чөм-биле ханды-рыла база эки — деп, эвөпө халтукчузу М. Алдың-оол чу-галды.

Бо эвөпө сөөлдү чеди хо-пукка база эки көргүзүлгө чедип алган. Чаштырылаа трактористер Монгуш Алдың-оол, Монгуш Шалаң-оол, үрезин сөөртүр турар чөз-а-чылар Монгуш Артыс-оол, Ва-лерий Монгуш дээш өскө-дө-дөз багай айы ажилдап кел-генер.

Дөртүң-Бажына коммунист Кулар Артыс-оолдун дөрт кижилер сөстөстөгү эвөпөзү чөк чар-дырып турда келдиңе.

Бистин салбыр бо чылын 1000 гектар чери чардыра-лыңын. Ону кыска хуусаа-да күөсөдүр дээш механизаторлар кызылчаккай ажилдап турар. Оон алдыда Доора-Дар-да 200 гектар черде кызыл-таас база чаштырылган. Үш «Беларусь», ийи ДТ-75-биле чардырып четкиленип түр бис. Сугаттыг черинче куугаар деп барган, топ салбыран ду-да дилээринең, ийиң ийи трактор чорудар болган, эртен келер ужурагүзү чүдө—деп, уелеткен Х. Монгуш чугаала-дыр.

Социалисттик чарыштын түнелсин ийи конук бүрү-

О. МОНГУШ, Барыш-Хемчин районуң улусу-чу контроль комитетиниң даргазы, Б. ДОРНУ, районуң нөдөз ажил-агый эргөлөкчөниң агоному, А. БЕГЗИН-ООЛ, «Шынык» нөдө.

Тувинская республика БИЛЭТИНКА Т. А. С. Лушанова

Даарта-Уруглар камгалаалынын делегей хуну

УРУГЛАРНЫҢ ААС-КЕЖИИ ДЭЭШ

Июнь 1. Чайнын баштайгы айынын ол хуну уруглар камгалаалынын делегей хуну депшигелер кижилер тараптан чыдына-ла дегенде эрттерин чакчалдарга. Бүтү-ле акы-төлдү чырык чагай амырлар-тутталгазы дээш, биче чаштар-нын амыр шалын, хөтүл, омак өзү доругу дээш чай-гылык чок демисежирине бе-ленни болуун, ак сеткилдик кижилер бургу-ле шынылар.

Уругларын камгалаары дээр-ле чырык чөр кырынга табынны тургузары. уруглар дайын деп чүвени билбес кылдыр бүтү-ле чүд-лерин кытыры, оларны улус-тар аразынын найралы бол-ган бот-боттарын билдир, чо-рукка база табын өзүга бол-ган бургулар депшигелер.

Кашталык чурттарда би-тин уругларын амырлар чур-тталгалынын байлыгы көчү-чү куу дегенде бот тур-арын факт көргүзүп турар. Ам болган азын түрөгүн чорук, аары-ажык болган эрте өлү-чүрү — кашталык чурт-тарын мун-мун бичип уруг-ларын чакчал чок орту бот-аргышан.

Бистин чурта бичип уруг-ларын амырлар байлыгы кайтамчы чагай. 1979 чыл-дын сентябрыда Москвага бол-ган «Бүтү уругларын тай-бын болган аас-кежикти кел-дири үзү дээш» деп Бүтү-де-гей конференциянын кир-жикчилерине СЭПН ТК-нын Чингине секретары, СССР-ни Даки Советинин Президиум-ун Дагазы Л. И. Брежнев мында дээш: «...Аас-кежикти чаш мын дээш демисежирин дээр-ле, ол болза, табынны, национал хамаарышпас чорук-ту болган улустарын айыл чок чорун быжыгдары, чеп-селенишкенин кызырарын,

боо-чепсекти дүжүрүн чедип алдырдыр. Ол дээш бистин Совет күрүнеси ботунун тур-густуну келген хунумен бээр-ле икепкейлик туржун келген болган доктормал де-мисежир-лаа келген, кичи-гай бис ол оруктан каян-лаа хажыш кирес бис».

Ол амырларда херек кы-рында багытталып турар. Бистин чуртувуста уругларга бүтү-ле таарымчалык байла тургустунган. Оон чиктерин чүдге бистин республикаан көргүзүр-ле чегир.

Июн бир. Бистин респуб-ликага база уругларын өзүлү байырлап көргөшкенин бо-лур. Уруглар камгалаалынын делегей хунуна тураскааткан программаларын хемчеглери Пионер бажынарынга, шко-лаларга, стадиондарга болу-лар. Ууг улус биле уруглар хоорай, сууларга салгуус-тешкинер кылдыр.

База бир солун чүве уруг-ларын боттарынын чутула касталга база сипилде уран кылдырларын болган тех-никти чогалдыгалынын дег-гелерин көрү.

Наймысалга анык чурт-тачыл болган конструктор-ларын ийити республика сле-дү база болур. Ол ышкы кино-театрларга, Кудулар бажы-нарынга уругларга эи эки ки-ноларын көргүзүлгөдөн орга-низааар. Байрааларын уруглар камгалаалынын деле-гей хунуна тураскааткан уругларын боттынгыр коллективтеринин концерт-теринин көргүзүлгөдөн доо-лар.

Бис сайзырангай социали-стик нийтидеди тургузуп ту-рар бис. Кижини чагай чо-рунга бүтү-ле чүвени кылды турар. Ол дээр анык саг-галын бугу талзы-биле сай-зыралыга таарымчалык чүд-лерин болдунар-ла аргам-биле

«СОВРЕМЕННОСТЬ» ЧАА НОМНАР

Россия Федерациянын чеп-сек чогалдыгалы-биле «Со-временность» деп ном үндүр-чери юбилейин демдегеп эр-тир. Ол ном үндүр черин эи баштай үндүргө ному—Со-циалист Күн-ажыдын ийи дахыр Маалыры М. Шоло-ховтун дайын дугайында ному болган. Сурагалы чогалынын «Олар Төрөн чурту дээш де-мисежир турганнар» деп рома-ны чартык миллион тиражыг чокта чаа парлаттып үнгө.

Оон соонда таланттыг про-заиктерин, публицистерин, критиктерин, шубукачарын, очеркистерин чогалдыгалы нарал, оларын чогалдыга ажалы пропагандалаар ажал калбарган. «Современность» я-зы-буру нацияларын чогал-чыларын чогалдыгалы-биле номчукуларын тахыштырп турар.

Оларын аразында Тыва АССР-нин чогалдыгалынын чогалдыгалы база парлаттып үнүп турар. Чижээ, О. Сага-новтун «Төрөн кижилер», Д. оолдун «Өнүк дугайында» Бегзини «Козловский», «Дик-мирээшкенин дайыл тур мен», М. Кенни-Лопсаянын «Ууг хемин шапкын» деп номна-рын болган К. Автоминын

СОУУРГААН

РСФСР-нин аалдарыг, Тыва АССР-нин улустун артизи Ни-колай Олей-оол ирлэн сал-келген. Оон чалгыс чөр тур-тулар кезегер өөрүшкү, со-уургал-биле арынын ху-дүм-зүрдөс чырып келген, адыш

атодарын, Эльвира Черганын ирлери көрүкчүлөр база соуургааннар. «Аян» бис-тин сууга өөрүшкүлү экен берген болган. Тыва улустун ирлери Н. Олей-оолдун кай-гамчы эки ирлери кижилер бургуу ала-лаа мактан чуталга турар.

И. БУТАП.

ИИИ УДАА ТИИЛЭЭН

Кызылдын Пионерлер ба-жынынын шыдыраачылары арта-дуржула солтуру-биле Абакан хоорайын пионерле-ринге чоран. Орта ийи хо-орайнын анык шыдыраачыла-ры эи хуузуун ужуражыш-кынын база арттырп.

Бирги разрачылар Пионер-лер бажынынын чемпиону Б.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

МАЙ 31-ДЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Уе». Информастыг программа. 8.40 — «Эртенги сула шим-чөшкенин чыскалы-нар» 9.05 — «Чөн күтүн че-ди минаторлар». Фильм-концерт. 9.30 — «Булдык». 10.00 — «Совет Эмелдеги баран боо тур мен» 11.00 — «Калыкшыл». Эрте-тайылбыр-лыг программа. 11.45 — «Эр-тенги почта». Музыкалыг про-грамма. 12.15 — «Калыкшыл» 12.45 — «Футбол тайлыбыр». 13.15 — «В. В. Лесев». 13.45 — «Сен» амырлар, да-быралары. Москва. М. Н. Ермолова аттыг театрын фил-м-и. 13.55 — «Ам-иричче кутула». 14.30 — «Бүтү-Химиктин хуну». Дамчы-галыга СССР-ни хуну кутурунун министри В. В. Листов ажыр. 14.55 — «Деле-гей парамазы». 15.00 — «Сен хунуун ои». Доку-менталдыг фильм. 15.05 — «Чапсар. 19.05 — «Бистин байыр чедириникин чүд-лөп ал көрүр». Химиктин хунуна музыкалыг программа. 20.00 — «Кино ани-чорукту-лу». 21.00 — «Уе». Инфор-мастыг программа. 21.35 — «Кинопрограмма». Тенгенде-мелээр.

ӨРТТҮ ӨЖҮРГӨН

Арга-арыга өрттү бөдүр-бас, өртөн камгалаар — ха-мааты кижилер бургуулу ху-дөлөгөн ботур дээрин арга-арыгын камгалаар талзы-биле хөбүл, доктормаларын ай-кыл болгай. Арга-арыга өрт үшөрине, апрель 15-тен ок-тябрь 20-ге чедир, амырлар үзүр арга-арыг чөрлер баар кижилер маш ажал-агыг чөр-лерин тускай чөшөөрөдиг чоруп болур. Ийиз чөшөөрө чок чоран кижилерин 30 руб-ль чедир торгары көрүдүн. База өрт өжүрүндө ойка-лаан кижилерин 80 рубль че-дир, албан аргамалы уугу-тукчуларын 100 рубль чедир торгал ойнаштырып болуун хообулда айткан болгай.

Бо чылын май 2-де «Чы-раз-Бирме» совхозтун деми-сегерин Токтектин деп чөргө өрт үнгөн. Чаалаа хоорайын өртке уугу камгала чөрини наалыгын Н. Соколов. Чы-галы кедээ Совет күрүсөмүн даразы Ш. Кулар, салбыр-де механик К. Чылбак олар өрттү

жүрүрүн хемчөи даяр ал-ган. Ус өрттү өжүрү-биле суурун чурттакчылары 32 кижин чыгып, автомашина-га олурткан, ынаар чөрткөн. Ол үзө алаарын байлыг көчүрү таарымча чөп, май 2-де кедээ уугу хат хаааа, өрт үзүл хөдөлөгөн. Май 3-те өрт колдуула өжүртүнгөн. Мычалаа-лаа май 4-те база катан чок күштелгелер өрт база алдырткан хып өгөдөн. Өрт өжүрүнө киржин тур-ган кижилер боттарынын амырдыжын бөзөмө, от-был шугуру демисежир, арга-арыгын камгалаар дээш хөй күжү үндүрүп, ажалдааны-дан өрттү май 5-те шугу ко-гун үс өжүргөн.

Чаалаанын өртке уугу кам-гала чөрини парашютистери ийдеп чок болганын айтыр алаар. Май 4-те самолёт-биле 5 парашютистер өрт өжүр-ө-биле дүжүргөн турбузе, олар өрт өжүрүнө бичи-лаа киришпөн.

М. ЧАШ-ООЛ.

ЧҮНҮ КӨРҮП ТУРАР ИРГИ?

Бистин Бай-Тайга районун Төөли суурну дүжүл, Хем-чик арын узунда, калбак-ла, мыда калдыг ажыктыг үнүштөр чөк дээр: ыт-кады, чыжыргана, чодураа...

Бо чыны арыг камгалаанын-даа узак-дараа өрттөп турар, көргө хараадаанын-даа кедерге. Та чөк үнүштөр өрттөп, кар хуңде шилча турар чүве.

Арга-арыгын камгалаарыга хамаарыгалыг организация-

лар: өртке уугу камгалаа чө-рини, маш ажал-агынын, кедээ Советтик уугуручулары өрттү бөдүрбазынын, ону өжү-рүнүн калдыг-лаа хемчеглери алабын келген.

Усүдө адаттыгын органи-зацияларын уугуручулары чүнү көрүп турар ирги? Хем-чөи адыр «Уе» келген.

Р. ХЕРТЕН, Р. САЛАН.

Төөли суурну чурттакчы-лары.

Бистин чуртувуста биче чаштар аас-кежикти, омак-хөтүл өзүл, доругун турарлар. Олар төрөн партиянын ботун Совет чакыткан аза сөгш салыжыкына биреткен. Чылында уругларын чеп болган салжыкынын, школаларын, пио-нерлер бажынарынын болган ордундарын, музыка шко-лаларын, уруглар библиотекаларын салы өзүп турар. Наймысал Кызылда чеп, салжыктер база хөй.

ЧУРУКТА: Кызылда № 19 садиктин чанында ойнаар шө-де бичип уруглар.

А. ЗАПЦЕВТИН фотоз.

Өөрүшкү арын кастаан өөреникчи эрес чаштар Чаа күшөр немел алыр Чайгы дымче киринтти...

Хамык ыяш — нолан далай Хапаладыр бүргөй алган Аас-чараш лагерьтер Каткы, ырамы болу берди.

Чоннуң байлаан хумагалалар

ХУУЗУНДА БАЙЫКСААШ, КУРУГ КАЛГАН

4 адын 1981 чылдын фе-враль 4-ге бораан алганыр. Оон соонда Т.-К. Хомушкуну дугады-биле маш кезер чөдөн үндүр көрүп алган. Эдін бөжөлө үлөжип алганыр.

Судаттырганнар мурунда баш ийинг херек дээш шит-тир чоран Хомушкундан ес-келери чалгыс чөр чуртту-ларынга эки кижилер кылдыр санадыл чоранынар.

Кеминг херек үүгедирин, харым-даа дараатангы чорук кылгырыне чок кижилерин чүү аладалыкыл? Маңаа чүдге чалгыс харым туруп болур — оорлар, чажынар арганы ажылга тургал, күрүне өчү-лүп күсүл-биле хуула ба-йын алыр чалыг чүткүл ола-рын албадан. Кеминг херек үүгедикчилер совет хообу-дугаар кеземче харымсалга-зынга оонашканнар. Оларын советкоза чедирген материал-дыг когаралын бүрүн эгитти-рег. Ийитини байлаанын кү-сели-биле хуузуна байыл амы-ры болуан оорлар, кедизиле баргаш, харым-лаа куруг кал-ганнар.

Социалист өчүчү дорту-биле оорлар, сачыгдарында алгыда аңаа өмөк хөдир-биле когарал чедир чорутар болган аңаа дөгү болуу турар байдаллар база бар. Оларга уугу демисиди оорлар, сач-чыгдар, төтөгелер чорутар-биле демисел ышкын, чидия-биле чорудары база чутула со-рулга болуу турар.

Күрүне өчүчүлүк ак сеткил-дыг аес калгааланын дээш Мынге Оюн, Тудукчов Оюн олар Танцы районун уусу суудуна шиттиргенер. Т. Оюн СССР-нин 50 чылды аттыг советтун Алаакта № 2 фе-рмалына дүвекти тааныма бол-луп ажалдан турган. 1980 чылдын ноябрь 7-ден 9-ка че-дир таанымадан үнөмөн, ол хунерде арагаллап турган. Ийчан ферманын сар пий ияээ ыткен. М. Оюн ол-ла советтун уугу чыгышынга чотугу керөөлгө ажалдан тур-ган, чыгынын шынааа сүрүн-лаан, арагаллап чорун турган. Бир негелде хире болганда баарга, 19 мал чок болган. Ону чажырышкан. Бо ийи фак-

тыдан советкоза материалдыг уугу когарал таарымчалы. Ий-чанга оларынч хосталганын калып шиткен болган советко-за чедирген каражын төлөт-терген болган.

М. Оюн биле Т. Оюн кай-мы-да мурунда-ла арагаллап, кадарган малын эи салыптар турган. Ол дугайын советкозу дирекцияны билги турала, оларын мал ажалындаан баш уугу чалыпталынылаа кө кеминг херектер болдунар арга-лы болган.

Көдээ ажал-агыг техника-дын багыт кадалаар, эдилээр, урар болган тоймагалар чо-руктар база дүвөрчөг бай-далы тургузуп турар.

«Коммунизмни херези» советкоза бригадирин ажал-дан турган К. Ч. Оюн биле К. К. Кожап олар подотбун-га турган көдээ ажал-агыг техникаларын хамаан чок ко-руп, багыт кадалаар, ажал-лыга эо-харымсалга чөк-талы тургаш, советкоза кара-жы чедирген. Бригадир К. Оюн-ун айтышкынын-биле бир ДТ-54 тракторну тоймагалаш,

кезектерин ажалгаан. Тра-кторларын механизаторларга быжыгалайын, кадалаага ту-жавайын тургандан ДТ-75 база Т-40 маркаларын ийи трактор ажалгаалдан үнгөн. К. Кожап база-ла техника ка-далаалынын талзы-биле чо-гуру хемчегер албайн турга-нындан К-700 маркалыг ийи-трактор ажыгалаар арга чок кылдыр үрелген.

Ажылганы харымсалга чок, күрүне өчүчүлү кампал, кам-галар дугайында сачыг сал-байн турган ол бригадирлер социалист өчүчү дамарыш-тыр кеминг харымсалга чок чоруктары дээш эдил-чөкөр күш-ажыла шиттиргенер болган советкоза чедирген ко-гаралын долгуз-биле эдилер болган.

Хамык уугу чүдге ийи бри-гадире-лаа аес дөдөрүн район суурун үнүшкүнүг хура-дыга келген механизаторлар пилерин чуталга турган. Олар болза көдээ ажал-агыг машиналар кадалаар шал,

КИНО

МАЙ 31-ДЕ
«НАЙЫРАЛ»: «Челыжыны-нин күзүм» 9.30, 11.20, 13.10, 17.10, 19.00 (узакка). 21.20 шактарда.
«ПИОНЕР»: «Шыяланын маалыры»: 10.00, 12.00, 15.30, «Даштык төптүн төлө-зү» 2 сериялыг 17.30, 20.20 шактарда.
«КАА-ХЕМ»: Кичиошынды 10.00, «Алардыг ажал-херек-терин эгези» 13.00, 15.00, 17.30, 20.00 шактарда.
ИЮНЬ 1-ДЕ
«НАЙЫРАЛ»: «Чажыт бай, далайг ирей» 9.30, «Скиерин